

LA MURALLA QUE NO ES VEU

TGN CULTURA

 AJUNTAMENT DE
TARRAGONA

www.tarragona.cat

APP
TGN
AGENDA

1. **Les estàtues ens parlen**
Un recorregut per la Rambla Nova
2. **Tarragona, de la postguerra al *desarrollismo***
Un passeig per l'eixample de ponent
3. **De vitralls i mosaics**
L'obra de Santiago Padrós a Tarragona
4. **El Passeig Arqueològic**
De fortificació militar a passeig civil
5. **Petjades Republicanes**
Ruta pels espais de la Segona República a Tarragona
6. **Del modernisme al racionalisme**
Arquitectura a la Tarragona d'abans de la guerra
7. **Vestigis de la Guerra Civil a Tarragona**
8. **Balcons del Mediterrani**
Del passeig de sant Antoni a la passarel·la 2018
9. **La Muralla que no es veu**

EDICIÓ

Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona (BHMT) / L'Arxiu

TEXTOS

Ramon Aloguín i Pallach

CORRECCIÓ DE TEXTOS

Jordi Drudis

DISSENY I IMPRESSIÓ

Montse Virgili · Impremta Virgili · Tarragona

FOTO COBERTA

Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona (BHMT) / L'Arxiu

FOTOGRAFIES

Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona (BHMT) / L'Arxiu

Arxiu Històric Ciutat de Tarragona (AHCT) / L'Arxiu

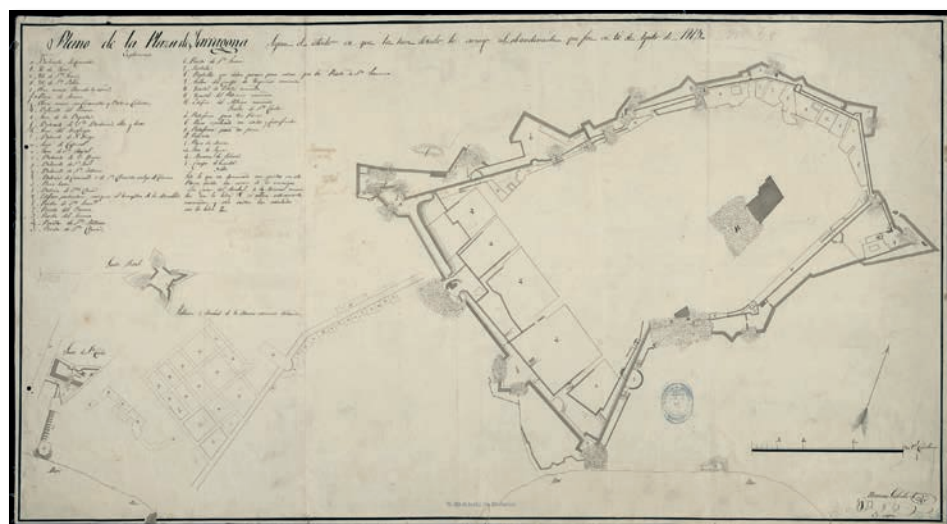
Ramon Aloguín i Pallach

Jaume Benages Olivé

LA MURALLA QUE NO ES VEU

Al llarg de dos mil anys, Tarragona ha estat una plaça forta. La presència de les muralles ha comprimit i conformat l'urbanisme de la ciutat, amb una presència només comparable a la d'un fenomen geològic: talment com una muntanya o un avenc. Durant segles, les construccions s'han recolzat als murs antics; els carrers les han recorregut per dins i per fora; els grans edificis del poder se les han apropiat quan les necessitats defensives ho han permès. Quan les imposicions militars es van suavitzar i Tarragona va deixar de ser plaça forta, l'any 1868, els edificis d'habitatges les han anat ocupant progressivament.

La fortificació és encara ben evident: el potent sòcol ciclopi i els panys d'enormes carreus. El que és força menys conegut és l'interior de la muralla: el reble de pedres, el de toves; el que ha passat quan els edificis han penetrat dins dels murs. L'arqueòleg i historiador Joan Serra Vilaró va donar testimoni d'una muralla íntegrament romana, rebutjant les teories clàssiques que suposaven un origen incert, mític, ciclopi. Serra ens descriu les diferents parts de la construcció: un sòcol megalític, un reble de pedres i terres compactades, i un reble de toves. Tot plegat, dins l'entrepà format per dos fulls de grans carreus (aproximadament 1x0,5x0,5 metres) de pedra del Mèdol, del Llorito, de llisós; en definitiva, un veritable mosaic de materials autòctons.

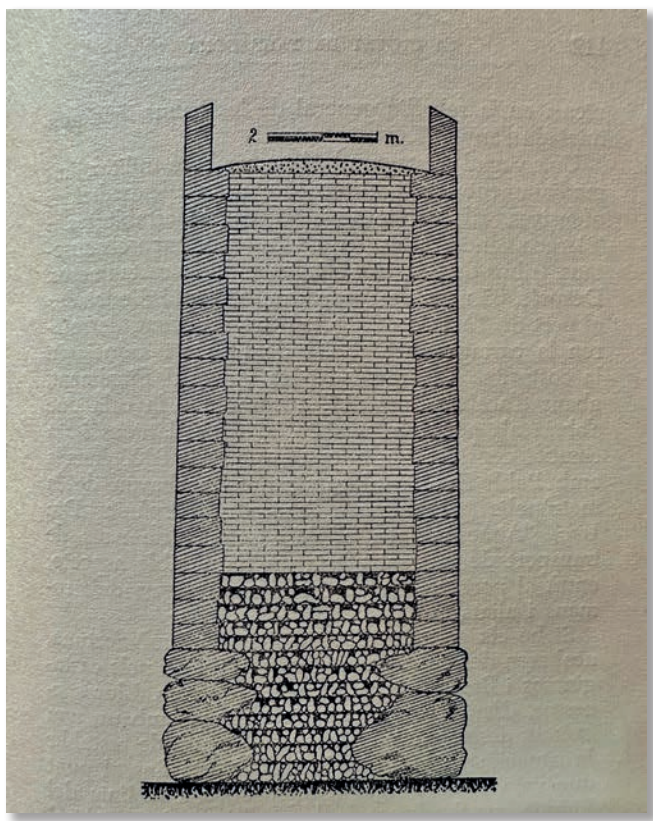

Plànol de la ciutat on s'assenyalen els trams de muralla volats pels francesos quan van abandonar la ciutat el 1813.
Fons: Ministerio de Defensa SH. T-3/16.

Proposem un recorregut per explorar aquells espais que poden ser accessibles al públic, en condicions mínimes i que no sempre tenen una visita reglada, i que representen diverses formes de penetració al mur.

La muralla és un mur doble que permet extreure el reble, parcialment o totalment, sense que l'estabilitat s'alteri. Hi ha tants casos d'aprofitament urbà de la muralla com edificis que s'hi recolzen. Destaquem quatre tipus de tractament: perforació per una porta o finestra; buidat, amb extracció parcial o total del reble conservant els murs; buidat i enderroc del full interior, fent servir l'exterior com a façana, i construcció damunt del sòcol megalític en els casos en què la muralla ha desaparegut.

La muralla va ser declarada Bé Cultural d'Interès Nacional (Monument històrico-artístic) l'any 1884. L'any 2000, fou reconeguda per la UNESCO com a Patrimoni de la Humanitat, la màxima qualificació per a un monument.

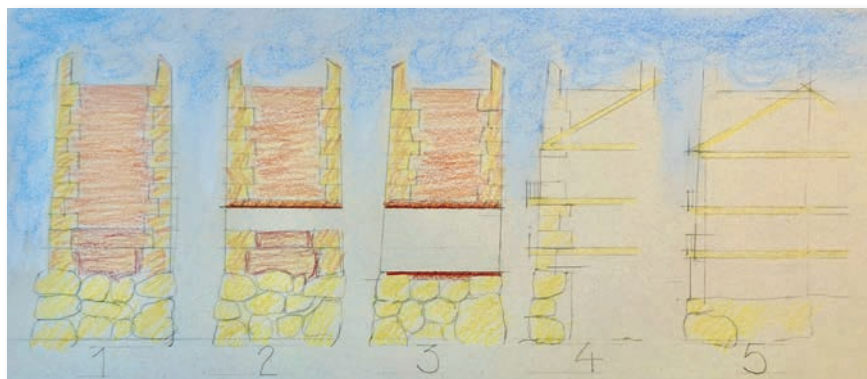
Reconstrucció de la secció de la muralla amb base megalítica, reble de pedres i terra. Part superior de carreus amb reble de toves.
A: La muralla de Tarragona, Joan Serra Vilaró. 1949 (BHMT).

L'ESTRUCTURA DE LA MURALLA

1- CIRC I PRETORI ROMÀ

A l'arribada des de llevant al centre històric, trobem les imponents restes de la muralla romana, la torre de Carles V i, a continuació, la muralla del segle XIV, coneguda com la muralleta. Al mig del mur medieval s'obre una porta colossal de bronze, per on s'entra a les restes romanes.

La muralleta es va bastir tot tancant la façana sud del circ, que era formada per un seguit d'arcades monumentals, de les quals se'n conserven tres. Són visitables, gràcies a les escales restaurades, les grades superiors i el complex sistema de voltes de formigó. Algunes servien de subestructura de les grades. La més gran i espectacular era un pas de la ciutat baixa al fòrum de la Província, que arribava fins al peu de la torre romana. Aquests espais semi-soterrats es van utilitzar, ja des de l'edat mitjana, per a tasques militars. Tot i que la volta gran va ser parcialment destruïda per les voladures finals de la Guerra del Francès, conserva en el darrer tram restes d'un sistema de guies d'arrossegament, pel qual vehicles de considerables dimensions podien ser hissats fins a la terrassa superior de la ciutat romana.

Diverses actuacions damunt la muralla romana:

1. Muralla segons Joan Serra Vilaró
2. Perforació de portes i finestres
3. Buidat (Capella de Sant Magí)
4. Casa amb un full de muralla (Carrer d'en Granada)
5. Casa damunt del sòcol megalític amb la muralla enderrocada (Carrer de la Portella i Via de l'Imperi romà)

Croquis: Ramon Aloguín.

Excavació de la muralla a la capçalera del circ romà, es veu perfectament el reble de toves d'extracció molt senzilla.

A: *Les muralles de Tarragona*. J. Menchon, J. Massó, 1998.

Les voltes del circ no es limiten a la capçalera. La considerable dimensió del monument —més de 300 metres de llarg per quasi 100 d'amplada— i la robusta estructura on se sostenien les grades han tingut una pervivència extraordinària al llarg del temps. Es conserven restes de les voltes sota la major part dels edificis de l'àrea urbana que ocupava el circ.

Tant el circ com la torre del Pretori, espais integrats en l'urbanisme imperial, es construeixen a frec dels murs, sense alterar-los. Encara és visible l'estructura interna de la muralla, com es va buidar el reble de toves i com els grans edificis contemporanis a la fortificació s'hi van recolzar.

MURALLA DIDÀCTICA

2- MUSEU NACIONAL ARQUEOLÒGIC DE TARRAGONA

Al costat de llevant de la plaça del Rei s'aixeca l'imponent edifici del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (MNAT), inaugurat després de llarguíssimes obres iniciades el 1943, en temps de penúries, i finalitzades el 1960.

Per arribar a l'edifici actual, el camí fou llarg i complex. Inicialment, el museu estava situat a la planta baixa de l'edifici de la plaça de la Font —a l'Ajuntament i la Diputació— cap al 1860, sota la cura de Bonaventura Hernández Sana-huja (1810-1891). A inicis del segle XX es van explorar diverses ubicacions, però no serà fins després de la Guerra Civil Espanyola que es decideix la ubicació definitiva, a la plaça del Rei, facilitada pel trasllat dels presos a la nova presó provincial l'any 1953. L'arquitecte provincial Francesc Monravà Soler

(1888-1968) es va fer càrrec del projecte i va dirigir les obres. És un edifici amb façanes monumentals autoportants de pedra del Mèdol —va ser la darrera façana totalment de pedra edificada a la ciutat—, de composició clàssica i sense concessions a les modernitats.

Amb Monravà van col·laborar el picapedrer Ignasi Pallàs (autor del Nen de l'oca del Balcó del Mediterrani), encarregat de la talla i col·locació dels carreus, i altres hàbils artesans tarragonins, com els Gallart, pare i fill.

La muralla que existia abans de l'inici de les obres era ja només el full exterior, com es pot veure en el plànol de 1922. L'edifici del museu s'hi va sobreposar, deixant en part a l'exterior el sòcol de megàlits i integrant a l'interior les restes del mur i d'una rampa d'accés.

Restes de muralla al soterrani del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona. Foto: Ramon Aloguín.

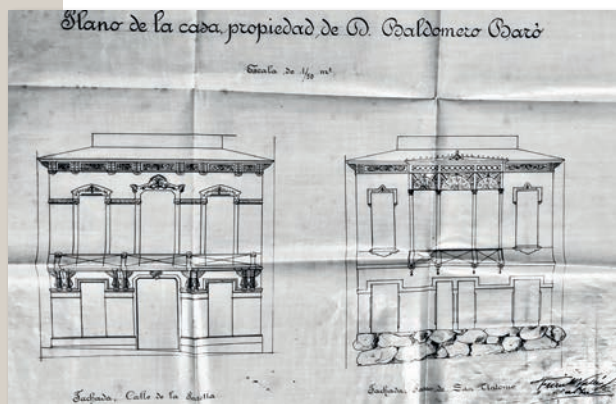

Plànol d'electrificació de la ciutat de l'any 1922 presentat per riegos y fuerzas del Ebro. (AHCT).

EDIFICACIÓ DESPRÉS DE LA MURALLA

3- LA CASA DE BARTOMEU BARÓ

Carrer de la Portella, 15

Façanes del projecte de Francisco Vallés, 1890.
(AHCT, expedient 31/ 1890).

El projecte va ser presentat pel mestre d'obres Francesc Vallés, per en-càrrec del promotor Bartomeu Baró. L'any 1895, l'edifici ja estava enllestit i Baró, ferrer de professió, va demanar col·locar-hi unes reixes.

És un edifici de mida moderada, però de gran interès. Les dues façanes tenen solucions semblants: la del carrer de la Portella presenta una planta baixa

de pedra picada i paraments d'estuc a la primera planta. El desnivell amb el passeig de Sant Antoni permet que la resta de la muralla romana, ciclòpia, actuï com un sòcol, sobre el qual s'hi recolzen dues plantes, amb una planta principal molt oberta i de fort contrast. L'acurat acabat de la pedra picada, les baranes i reixes de portes i balcons, els esgrafiats, les cornises, els vitralls del balcó-tribuna de la planta pis són alguns detalls d'un dels edificis més ben acabats de l'incipient modernisme tarragoní.

Aquest edifici només va incorporar el basament megalític als peus de la façana exterior, ja que el mur havia estat volat durant la Guerra del Francès.

LA MURALLA PENETRADA PER EDIFICIS AL CARRER D'EN GRANADA

UN EDIFICI PRIVAT: CASA LLORAC

UN EDIFICI SUMPTUARI: CASA CANALS

En un moment indeterminat del segle XVIII es va permetre que els edificis situats al carrer d'en Granada obrissin finestres —ben tancades amb reixes de ferro— que donessin al passeig de Sant Antoni.

Ens fixem en dos edificis que han tingut diferents destinacions: l'antiga casa Llorac, al número 5, i la casa Canals, al número 11. Tots dos van ser afectats pel palau improvisat d'urgència per allotjar el rei Carles IV i la seva família, amb el sistema expeditiu de desallotjar-ne els habitants i perforar les parets mitgeres per comunicar-les entre elles. El rei va visitar Tarragona per posar la primera pedra del port modern, entre els dies 11 i 15 de novembre de l'any 1802. També es van enretirar les reixes perquè els reis i la seva cort poguessin gaudir de les vistes al mar i de les celebracions que se'ls van oferir, com els balls parlats i els castells. Van quedar afectats sis edificis, des del número 1, el Casal de Poblet, fins al número 11, la casa Canals.

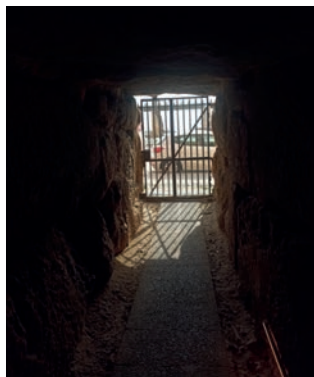
4- CASA LLORAC

Carrer d'en Granada, 5

El Col·legi d'Arquitectes va plantejar-se traslladar la seva seu a la Part Alta. Es van cercar edificis possibles, entre els quals hi havia la casa Llorac, proposta que no va prosperar per motius de consens i econòmics. Un arquitecte tarraconí, coneixent la indecisió del Col·legi, va formar un grup de ciutadans disposats a fer una inversió, en

Estat de les façanes de la casa Llorac del passeig de sant Antoni amb la porta ciclòpia i al carrer d'en Granada amb les grans portalades recuperades en el projecte de rehabilitació de l'arquitecte Josep Ferrer Bosch l'any 1977. (AHCT, expedient 790/1977).

Porta ciclòpia des de l'interior del carrer d'en Granada, 5. Foto: BHMT.

Cara interior de la muralla al carrer d'en Granada, 5. Foto: BHMT.

aquell moment sense precedents: rehabilitar un edifici per anar a viure al centre històric.

L'edifici, pràcticament tot refet al segle XIX sobre la base del del segle XVIII, es trobava en molt mal estat. L'arquitecte Josep Ferrer Bosch (1930–2022), autor del projecte i director de les obres, no va dubtar a proposar una solució dràstica: enderrocar tot l'interior, mantenint i restaurant les dues façanes, la del passeig de Sant Antoni i la del carrer d'en Granada. De la muralla es conserva una de les portes ciclòpies, que perfora el sòcol de grans blocs.

La solució proposada per Ferrer és radical: deixar la planta baixa buida per poder veure perfectament la muralla, situar l'escala aïllada en posició central, i bastir dos habitatges de gairebé 200 metres quadrats per planta, a més d'uns estudis a la golfa.

5- CASA CANALS

Carrer d'en Granada, 11

En la seva versió actual, la casa Canals és de mitjans del segle XIX, projecte del mestre d'obres Tomàs Rosales. Els exteriors són molt senzills: la façana de la muralla no permet gaires ornamentacions; la del carrer d'en Granada és de disseny clàssic i molt contingut.

Els interiors són més interessants, especialment la sala noble, decorada amb pilastres a les parets, floritures damunt les portes i un bon conjunt d'aranyes de cristall.

Era costum de la casa deixar els llums encesos i les cortines del saló obertes per Setmana Santa. D'aquesta manera, els

Cara interior del mur extern de la muralla reformat i reaprofitat a la planta baixa de la Casa Canals.

Foto: Ramon Aloguín.

Cara interior del mur extern de la muralla reformat i reaprofitat a la planta baixa de la Casa Canals.

Foto: MHT

qui assistien als nombrosos oficis de la catedral i altres esglésies, o anaven a veure les processons, podien gaudir de la riquesa de la decoració.

La Generalitat de Catalunya va adquirir la casa Canals l'any 1993 i la va cedir a l'Ajuntament l'any 1997. Va ser objecte d'un important procés de restauració. Actualment és una casa museu, amb espais d'exposició a les golfes i a la planta baixa, i amb la gran sala reservada per a actes protocol·laris.

La muralla fa de façana exterior al passeig de Sant Antoni un cop suprimit el full interior i buidat el reble. També es conserva en alguns espais interiors i a l'escala principal d'accés.

PERFORACIÓ

6- EL CAS DEL BAR LA VEGAS

Carrer Puig d'en Sitges, 3

L'establiment, amb el mateix nom, es trobava anteriorment a la plaça de Sant Antoni, just davant de la seva ubicació actual. L'edifici que actualment l'allotja està incorporat a la muralla. Una gran finestra, possiblement del segle XIX,

Obertures de finestres i balcons a la muralla al passeig de Sant Antoni.

Autoria desconeguda.

Col·lecció Jaume Benages Olivé.

perfora tot el mur, oferint una interessant sensació de profunditat que posa en relleu el gruix de la muralla mil·lenària.

La perforació, que forma un túnel, és un cas molt evident i fàcil de comprovar, però segurament no és l'únic.

PERFORACIÓ I BUIDAT

7- APARTAMENTS MURMUR

Carrer Puig d'en Sitges, 7

Es parteix d'una edificació modesta situada dins la muralla, aprofitant tots dos murs: un de façana exterior i l'altre d'estructura interior. La façana al carrer Puig d'en Sitges és moderna, probablement de la segona meitat del segle XIX. En aquest parament és visible la resta d'una arcada de pedra picada, testimoni d'un edifici anterior molt més antic.

Es pot deduir, per tant, que, en un primer moment, l'edificació d'habitatge adossada a la muralla tenia únicament una sola façana, orientada cap a l'interior de la població. En algun moment es va buidar el reblliment de toves de la muralla per aprofitar-ne el gruix, sense obertures. A mitjans del segle XIX, es va perforar el full exterior, obrint-hi obertures al passeig de Sant Antoni.

No han passat debades els gairebé cinquanta anys que ens separen de la primera intervenció de recuperació d'edificis existents per a nous habitatges afectant la muralla. El 1977, carrer Granada, 5; el 2025, Puig d'en Sitges, 7. En aquesta encertada intervenció dels arquitectes Carles Penalba i Enric Casanova, el respecte per les preexistències ha estat màxim: no només per la muralla, sinó també per altres elements constructius, com la volta d'escala,

Imponent finestra que s'obre perforant la muralla al bar Las Vegas. Foto: Ramon Aloguín.

Cara interior del mur a l'edifici de Puig d'en Sitges, 7. Foto: Ramon Aloguín.

la volta de rajoles que suporta el rebliment de la muralla o retalls de paviments de mosaic hidràulic decorat del segle XIX.

La fortificació es conserva a totes les plantes. La rehabilitació, lluny de destruir-la, la posa en valor amb tractaments superficials que no l'alteren. El color i la textura, completament llisa, la fan radicalment diferent de les restes històriques de pedra.

Així, podem veure tota la muralla: a la planta baixa, el mur es recolza sobre la roca del subsòl de la ciutat; a la primera planta, els carreus que formaven el tirant de reforç interior; la cara interior del mur segueix el pendent del terreny, i l'impressionant volta de rajoles (possiblement del segle XVII) suportava el pes del rebliment del mur.

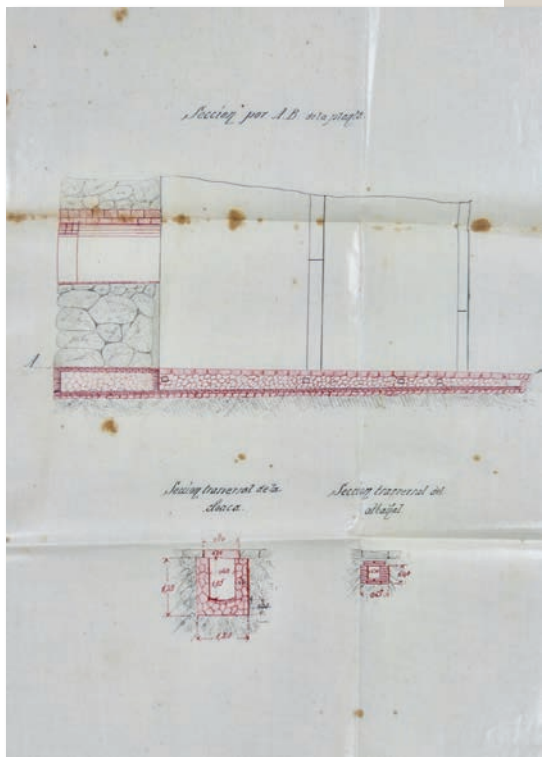
La perforació i el buidat constitueixen un testimoni excepcional del reciclatge de les estructures romanes en època medieval i moderna.

INTENTANT RESPECTAR LA MURALLA

8- ELS PATIS DE L'ESCORXADOR

Carrer de l'Escorxador, s/n

Ja el 1581 es documenta que l'Escorxador estava situat en aquest espai, donant nom al carrer. Al segle XIX, l'Ajuntament va veure la necessitat de refer l'edifici. El primer encàrrec important del jove arquitecte Josep M. Pujol de Barberà (1871-1949) fou, precisament, el nou escorxador municipal. Aquest equipament, tan necessari per a la ciutat, es projecta el 1898 i s'inaugura el 1902. La seva construcció va respectar la muralla romana.

Projecte de l'arquitecte Ramon Salas per fer una obertura a la muralla per eliminar aigües brutes i una finestra de ventilació, posteriorment es va obrir la porta que van obligar a tapiar. 1883. (AHCT, expedient 2/84).

Malgrat això, la necessitat de treure els animals del nucli habitat va portar a obrir una porta al mur sense el permís de Patrimoni (la muralla romana havia estat declarada monument el 1884). Això va obligar a tancar-la de nou. En aquell moment, el Dr. Lluís Soler, membre del consistori, impulsava una intensa campanya sanitària per expulsar del nucli urbà els corrals, que conviuen amb els habitatges en un ambient propi de l'edat mitjana.

A l'edifici domina la combinació de totxo i mur de pedra a les façanes de les ales i dels dos pavellons laterals, de disseny rotund. El cos central, on predomina l'obra vista, incorpora veritables filigranes, combinant finestres verticals amb merlets i cossos volats.

L'Escorxador va deixar de funcionar l'any 1982 i es va destinar a diversos serveis municipals, entre els quals el Taller Escola d'Arqueologia (TED'A). L'any 1992, l'Ajuntament va cedir l'edifici a la Universitat Rovira i Virgili com a seu del Rectorat. La intervenció, molt discreta, de l'arquitecte Xavier Romaní, només és visible a l'interior, amb entresols encabits dins els espais originals (que eliminen la gran alçada original) i el recreixement d'una planta en els dos cossos dels extrems, per obtenir més espai i cobrir les necessitats de la institució. L'any 2003 es va comunicar amb l'edifici contigu de les Oblates, a la segona planta, ampliant l'espai en 400 m² més.

La porta clandestina avui està tapada per l'heura. En el plànol adjunt es representa la proposta de perforació del mur romà per a ventilació, que segurement es va acabar desvirtuant fins a convertir-se en una porta.

Pati interior del convent de les Oblates on es pot apreciar com l'edifici s'encavalca a la muralla.
Foto: Ramon Aloguín.

SIMBIOSI ENTRE UN EDIFICI I LA MURALLA

9- LES OBLATES I LA TORRE DE MINERVA

Carrer del Portal del Carro, 13

El lloc on s'alça el convent actual era la Casa Alemany, documentada al segle XVIII. L'edifici fou abandonat, possiblement arran de les destrosses de la Guerra del Francès. En aquest lloc, l'any 1877, la congregació de les *Petites Soeurs des Pauvres*, conegudes aquí com les *Hermanitas*, hi van obrir la seva primera casa a la ciutat.

En marxar les monges (1881), van ser substituïdes per la *Congregació de Hermanas Oblatas del Santísimo Redentor*, conegudes com a Oblates, que hi van establir una casa d'acollida per a *doncellas extraviadas*.

Després de moltes peripècies (ensulsiada l'any 1907, reconstrucció, abandonament el 1936, presó de dones entre 1939 i 1943, substitució de les Oblates l'any 2017 per la Llar Natalis), la construcció que ens ha arribat és un sòlid edifici que ocupa gran part del costat de llevant del carrer del Portal del Carro. Segons les dates disponibles, es devia acabar cap a l'any 1910. No consta cap nom d'arquitecte, però en aquell moment encara hi treballaven a la ciutat diversos mestres d'obres molt qualificats.

La façana principal es desplega al llarg del carrer del Portal del Carro i és perforada pel petit carreró antigament anomenat Voltes de l'Escorxador, avui sense nom. Dins de l'illa, l'edifici s'estén i gira per adossar-se a la muralla, comunicant amb la Torre de Minerva. També es tanca damunt el carreró esmentat, conformant un pati gairebé quadrat, que limita al nord amb la muralla, a l'est amb l'Escorxador i amb el mateix convent als altres dos costats.

Un altre espai interessant és el terrat, a la planta quarta, que s'obre damunt la muralla amb vistes impressionants sobre la costa tarragonina. Finalment, la connexió amb la Torre de Minerva és un altre punt d'alt interès per entendre la història de l'ocupació civil de la muralla.

UNA ESGLÉSIA DINS LA MURALLA

10- SANT MAGÍ

Carrer del Portal del Carro, 4

A l'edat mitjana, la ciutat es va reduir al que ara coneixem com la Part Alta: limitada per tres costats per la muralla romana i, al sud, pel Circ Romà. Les principals portes d'accés al nucli urbà estaven aproximadament orientades segons els quatre punts cardinals: al nord, la porta del Portal del Carro, que al llarg del temps va alternar amb la Porta dels Socors com a via de sortida, segons les necessitats militars. Aquesta darrera era l'única

Altar del segle XIX amb la imatge medieval de sant Magí que decorava el portal. Als peus, el mosaic de la Magdalena. Foto: Ramon Aloguín.

porta romana conservada. Amb la construcció de la fortificació de la Falsa Braga, la porta del Portal del Carro quedà definitivament tancada.

Al sud hi havia el Portalet, primer situat al final del carrer Major, flanquejat per les torres d'Aranes i de Morenés, i després traslladat fins a la Rambla Vella, al segle XIV, amb la construcció de la muralleta. A l'est hi havia el portal de Sant Antoni, al mateix lloc que ocupa actualment. I a l'oest, el Portal dels Predicadors (conegut així pels franciscans que tenien el convent fora muralles), anomenat posteriorment i fins avui Portal del Roser.

La primera imatge de sant Magí està dibuixada a la paret, al passadís interior de la porta. Les portes travessaven la muralla romana amb dues arcades — una a l'interior i una altra a l'exterior— unides per un passadís en túnel de cinc o sis metres, depenent del gruix del mur. Segons el cronista Joan Salvat i Bové, l'any 1777 s'obrí el portal des de l'interior, convertint l'espai en lloc de culte i tancant-lo cap a l'exterior. Es va recuperar, de l'etapa anterior al tapiat, la imatge de sant Magí. La primera capella, doncs, era d'una sola nau, ocupant el gruix de la muralla; es conserva in situ la porta de fusta del portal del Carro, que s'havia assimilat simbòlicament a la porta santa per on fugí el sant.

El plànol de 1784 de l'enginyer Bartolomé Reynaud (1737–1822) proposava construir dues naus: una d'exterior, existent, aprofitant el gruix de la muralla, i una d'interior, ja dins la ciutat. No es va poder executar completament fins a mitjans del segle XIX, amb projecte i direcció de l'arquitecte Alfons Barba Miracle (1887-1961). Són dues naus, compartimentades amb voltes semi-esfèriques d'obra i suportades amb pilastres i columnes de pedra de llisos, visiblement robustes per sostenir el massís de la muralla.

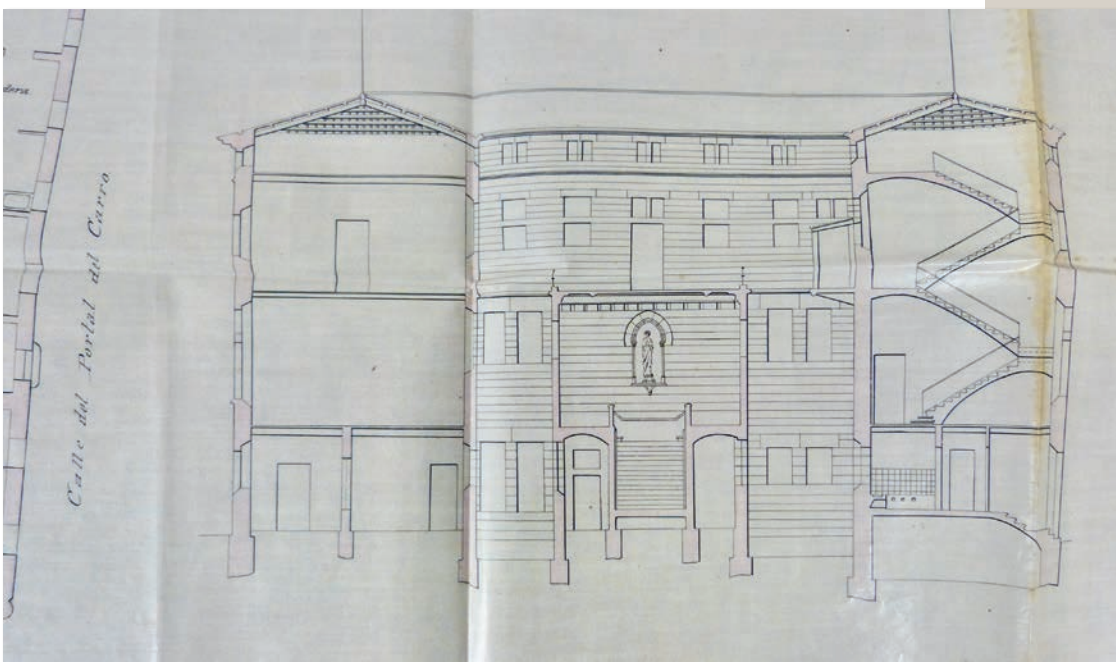
Entre 1991 i 1995, els germans Eustaqui i Miquel Vallès, amb Elena Calaf, van restaurar a fons els paraments i la decoració, deixant el temple en l'estat en què avui el podem veure.

UN EDIFICI A FREC DEL MUR

11- COL·LEGI LESTONNAC L'ENSENYANÇA

Carrer de l'Arc de Sant Llorenç, 2

La Companyia de Maria-Lestonnac, o Orde de la Companyia de Maria Nostra Senyora, arribà a Tarragona l'any 1683 i s'inicià amb tres monges. L'autorització de la jerarquia eclesiàstica no arribà fins al 1698, amb el reforç de més religioses vingudes de Barcelona. L'activitat, amb gairebé 350 anys de presència a la nostra ciutat, s'ha dut a terme sempre en el mateix emplaça-

Projecte del col·legi Lestonnac, arquitecte Francisco Borràs, 1890. (AHCT)

ment: un extens solar que limita al nord amb la muralla romana, a l'est amb el carrer del Portal del Carro, a l'oest amb el Seminari i al sud amb el carrer de Sant Llorenç.

Els primers projectes conservats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona, datats de 1884, són obra de l'arquitecte August Font Carreras (1845–1924), que aleshores treballava a l'edifici del Seminari.

Un dibuix posterior de l'arquitecte municipal Ramon Salas i Ricomà (1848–1926), de l'any 1885, estableix les alineacions dels carrers del Portal del Carro, de Sant Llorenç, de la plaça de l'Ensenyança i del Cementiri. Avui el cementiri ja no existeix, i al seu lloc hi ha el carrer de les Coques; la plaça de l'Ensenyança ha estat rebatejada com a plaça de Lestonnac.

L'any 1890, la superiora Isabel Bové Riera presentà el projecte de l'arquitecte Francesc Borràs Soler (1885–1928), amb el qual l'edifici va adquirir pràcticament l'aspecte que té actualment.

A diferència d'altres edificis propers, l'afectació de la muralla és mínima. El mur antic serveix de teló de fons del pati d'esports. Possiblement, la declaració de la muralla com a monument històric-artístic l'any 1884 la va preservar de les successives ampliacions del centre d'ensenyament.

PLANO DE LA PARTE MONUMENTAL DE LA CIUDAD DE TARRAGONA.

- A. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- B. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- C. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- D. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- E. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- F. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- G. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- H. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- I. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- J. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- K. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- L. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- M. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- N. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- O. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- P. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- Q. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- R. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- S. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- T. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- U. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- V. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- W. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- X. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- Y. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
- Z. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.

1. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
2. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
3. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
4. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
5. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
6. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
7. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
8. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
9. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
10. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
11. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
12. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
13. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
14. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
15. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
16. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
17. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
18. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
19. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
20. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
21. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
22. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
23. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
24. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
25. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
26. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
27. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
28. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
29. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
30. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
31. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
32. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
33. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
34. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
35. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
36. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
37. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
38. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
39. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
40. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
41. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
42. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
43. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
44. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
45. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
46. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
47. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
48. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
49. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.
50. Puerta de la muralla de la ciudad de Tarragona.

Plànol on es poden veure les cases adossades a la muralla on es construïria el Seminari. A: *Murallas de Tarragona*. B. Hernández Sanahuja. Tarragona 1871. (BHMT)

SIMBIOSI I PENETRACIÓ

12- LA MURALLA DEL SEMINARI. LA TORRE DEL PABORDE

Carrer de Sant Pau, 4

L'arquebisbe Benet Vilamitjana i Vila (1812–1888) encarregà a l'arquitecte August Font Carreras (1845–1924) el nou edifici del Seminari, situat damunt un barri d'habitatges propietat de l'Església que fou totalment enderrocat. Únicament es conservà in situ la capella de Sant Pau. Fins a l'any 1886, quan es va ocupar el nou edifici, el Seminari es trobava a la Rambla Vella, entre els carrers del Comte de Rius i de Sant Francesc.

És una construcció imponent, de tradició neogòtica, amb més de 7.000 metres quadrats: una veritable irrupció en el modest centre històric de la ciutat. En planta presenta dos patis simètrics, amb la capella i l'accés principal situats a l'eix central. Les façanes exteriors són íntegrament bastides amb pedra de la Savinosa. Malgrat la sobrietat del disseny, hi trobem motllurats i ornaments ben executats. És remarcable la imatge de la Verge a la façana, obra de l'escultor Fèlix Ferrer Galceran (1843-1912).

Hi ha constància històrica de la presència de picapedrers locals, de Barcelona i fins i tot d'Itàlia. Sembla que els professionals locals no donaven abast pel ritme intens de les obres.

Són especialment interessants els artificis que Font va haver de projectar per adaptar-se a les potents preexistències, forçant la simetria de la planta. A la façana posterior, la construcció es recolza parcialment damunt la muralla romana, que mostra les seves pedres imponents en diverses dependències de l'ala de ponent. La torre del Cabiscol queda integrada a l'edifici. Sota la portella romana hi passa un túnel que comunica amb l'exterior de la Falsa Braga, els antics baluards reconvertits en jardins, i els patis d'esports dels joves seminaristes.

És al claustre d'aquest costat on es conserva la capella de Sant Pau. La façana lateral de llevant forma una estreta androna que recorda l'antic carrer dels Ermitans, que desaparegué amb la construcció del nou Seminari.

L'any 2014 s'inaugurà la remodelació de l'ala de ponent, generant el Centre Tarraconense, espai de trobades i estudis (arquitectes: ON-A, Eduardo Gutiérrez i Jordi Fernández). L'ala de llevant acull la residència sacerdotal de Sant Fructuós i la biblioteca, que aplega més de 130.000 volums. És el punt més alt de la ciutat emmurallada: 79,5 m.

Centre Tarraconense. Sala muralla. Foto: BHMT

Centre Tarraconense. Buidat de la muralla a la Biblioteca del Seminari. Foto: BHMT.

La fortificació pot observar-se en diversos espais com la sala Santa Tecla, l'Espai Muralla o la biblioteca antiga del Seminari, on s'integra a l'edifici amb resultats esplèndids.

RENDIMENT MÀXIM

13- EL PALAU ARQUEBISBAL I LA TORRE DE L'ARQUEBISBE

Pla de Palau, 2

Originat al segle XII, aquest edifici ha tingut diversos usos: des de convent de canonges fins a seu episcopal, a finals del segle XIV. L'element més antic i espectacular és la gran torre —actualment dita de l'Arquebisbe—, una reconstrucció medieval d'una torre romana que arriba als 25 metres d'altura. La via d'evacuació que tant preocupava els prelats tardo-medievals era la portella, també romana, situada al peu de la torre.

El Palau Arquebisbal va quedar molt malmès durant la Guerra del Francès, en la qual serví de caserna i hospital. Fou restaurat per l'arquebisbe Romualdo Mon y Velarde (1749–1819).

La façana principal, encarada a la catedral, presenta una interessant composició classicista, amb planta baixa de carreus de pedra de llisós i ornamentació de pilastres d'obra que engloben els dos pisos superiors. La porta principal està emmarcada amb dues columnes de marbre, probablement d'origen romà.

A l'interior, hi ha un pati quadrat situat a un costat de l'escalinata noble; l'altre pati, que hauria de ser simètric, no existeix, ja que el solar és més estret a causa de la direcció esbiaixada de la muralla romana. Al seu lloc, hi ha un extens jardí que havia estat també hort, ara ocupat per un aparcament.

El palau continua allotjant dependències de l'administració eclesial, així com la residència de l'arquebisbe. Les restes de murs romans de pedra de llisós, una fàbrica singularíssima, fan pensar que el coneixement arqueològic del Palau encara es troba en una fase inicial.

Ara bé, res no es pot comparar amb les dependències situades dins la torre romana ni amb el pas de ronda superior, damunt els matabans medievals. La vista des de la Torre de l'Arquebisbe sobre el Camp de Tarragona és absolutament extraordinària.

Palau Arquebisbal, es poden veure les lesenes i la galeria amb gerres de pedra de gust italià. Per damunt la coberta a dues aigües de la capella i la torre de l'Arquebisbe integrada dins la construcció. Foto: Ramon Aloguín.

BIBLIOGRAFIA

DDVV. *Josep Ferrer Bosch, arquitecte*. Tarragona, 2020.

HAUSCHILD, Theodor. *Torre de la Minerva (Sant Magí)*. Tarragona, 1977.

MAR, Ricardo; RUIZ DE ARBULO, Joaquín, et al. *Tarraco. Arquitectura y urbanismo de una capital provincial romana*.

- Volum I: *De la Tarraco ibèrica a la construcció del temple de Augusto*.
- Volum II: *La ciudad imperial*. Tarragona, 2015.

MENCHÓN, Joan; MASSÓ, Jaume. *Les muralles de Tarragona*. Tarragona, 1998.

MENCHÓN, Joan. *Murallas de Tarragona, algunas reflexiones entorno a su conservación y puesta en valor*. A: Simposium Internacioanl de Murallas. Ávila, 2016.

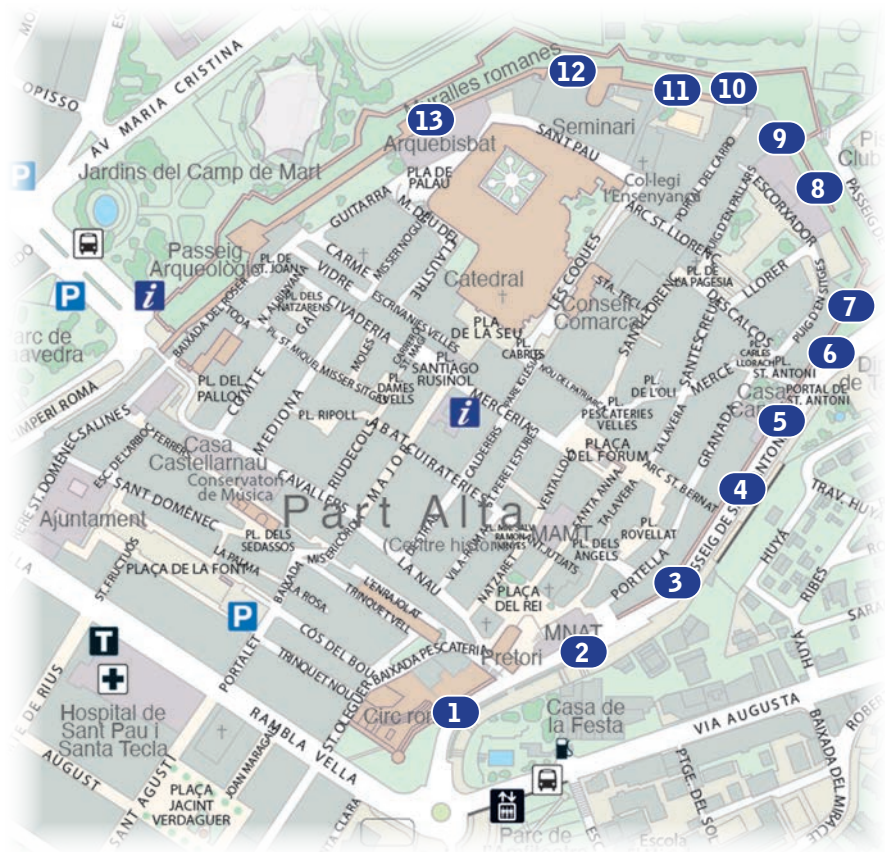
PUJOL, Antoni. *El Pla Especial de la Part Alta, Tarragona*. Tarragona, 2025.

RECASENS I COMES, Josep M. *La ciutat de Tarragona, volums I i II*. Barcelona, 1966.

ROVIRA I SORIANO, Jordi; MARTÍN, Óscar; i altres. *Tàrraco, guia arqueològica*. Tarragona, 2012.

SALVAT Y BOVÉ, Juan. *Tarragona Antigua y moderna a través de su nomenclatura urbana (siglos XIII al XIX)*

SERRA VILARÓ, Joan. *La muralla de Tarragona*. Separata de: Archivo Español de Arqueologia, número 76. Madrid, 1949.

LA MURALLA QUE NO ES VEU

1- Circ i Pretori Romà	8- Patis de l'Escorxador
2- Museu Nacional Arqueològic de Tarragona	9- Les Oblates i Torre de Minerva
3- Casa de Bartomeu Baró	10- Sant Magí
4- Casa Llorac	11- Col·legi Lestonnac l'Ensenyança
5- Casa Canals	12- La muralla del Seminari.
Torre del Paborde
6- Bar las Vegas	13- Palau Arquebisbat
i Torre de l'Arquebisbe
7- Apartaments Murmur	

BHMT

BIBLIOTECA HEMEROTECA
MUNICIPAL DE TARRAGONA